
Pravo na obrazovanje bez diskriminacije: slučaj “Vrbanjci”

Dženana Radončić

1. Uvod

Odlukom Okružnog suda u Banjoj Luci od 9. novembra 2016. godine, potvrđena je presuda Osnovnog suda u Kotor-Varoši kojom je utvrđeno da nije počinjena diskriminacija nad djecom bošnjačke nacionalnosti time što im nije omogućeno izučavanje nacionalne grupe predmeta (historije, jezika, književnosti) u Osnovnoj školi “Sveti Sava”, područnoj školi u Vrbanjcima, u Kotor-Varoši. Ovaj komentar ima za svrhu analizu odluke Okružnog suda u Banjoj Luci i, posredno, odluke Osnovnog suda u Kotor-Varoši. Sudovi u ovom predmetu nisu se bavili analizom rješenja Zakona o osnovnom obrazovanju, nego sadržinom i realizacijom nastavnog plana i programa, pa će postupanje Republike Srpske (tačnije ministra prosvjete i Republičkog pedagoškog zavoda) biti analizirano iz aspekta potencijalnih diskriminatornih normi i praksi.

2. Činjenično stanje

Okružni sud u Banjoj Luci je 9. novembra 2016. godine odbacio žalbu tužilaca – roditelja bošnjačke djece iz Vrbanjaca – i potvrdio presudu Osnovnog suda Kotor-Varoš kojom je utvrđeno da nije počinjena diskriminacija nad djecom bošnjačke nacionalnosti time što im nije omogućeno izučavanje nacionalne grupe predmeta (historije, jezika, književnosti) u Osnovnoj školi “Sveti Sava”, područnoj školi u Vrbanjcima, u Kotor-Varoši.¹ Višegodišnja pregovaranja nisu urodila plodom, pa su roditelji bošnjačke djece zbog odbijanja Ministarstva prosvjete Republike Srpske i OŠ “Sveti Sava” iz Kotor-Varoši da u nastavni plan uvrste grupu nacionalnih predmeta odlučili da svoja, odnosno prava svoje djece, ostvare pred nadležnim sudom. Roditelji su postavljenim tužbenim zahtjevom tražili utvrđivanje da su Republika Srpska i OŠ “Sveti Sava” povrijedili pravo tužilaca na jednako postupanje time što nisu uveli nacionalnu grupu predmeta po bosanskom planu i programu (Bosanski jezik i književnost, Historija, Geografija, Priroda i društvo), kao i zbog toga što nisu zaposlili

¹ Osnovni sud Kotor Varoš, Presuda br. 730P01831115P3, 14.12.2015. Tekst presude dostupan putem linka: <http://www.glaskotorvarosa.com/ekskluzivno-bosnjaci-iz-vrbanjaca-izgubili-sudski-spor-protiv-republike-srpske-i-os-sveti-sava/> (stranica posjećena dana 25. 12. 2016).

ili po drugom osnovu angažirali nastavnika povratnika na ovim predmetima. Ovakvim postupanjem su, prema mišljenju tužilaca, diskriminirani u pogledu prava na obrazovanje, koje je utvrđeno članom 2 Protokola br. 1 uz Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, u odnosu na djecu srpske nacionalnosti ili ostalu bošnjačku djecu u čijim je školama uvedena nacionalna grupa predmeta.² Roditelji su najavili nastavak korištenja pravnih sredstava, i to prvo podnošenjem revizije Vrhovnom sudu Republike Srpske, a potom i, po potrebi, Ustavnom sudu BiH, odnosno Evropskom sudu za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP).

3. Tok postupka

Predmetni postupak je imao nekoliko faza. Prvostepeni sud – Osnovni sud u Kotor-Varoši, je, odlučujući o dopuštenosti tužbe podnesene 9. 12. 2013. godine, zaključio da tužba nije podnesena u zakonskim rokovima, te je 2. 7. 2014. godine donio rješenje kojim je tužbu odbacio kao neblagovremenu. Tužioci su na rješenje izjavili žalbu o kojoj je odlučivao drugostepeni sud – Okružni sud u Banjoj Luci – koji je 24. 9. 2014. godine ukinuo pobijano rješenje i predmet vratio na ponovno postupanje prvostepenom sudu. Drugostepeni sud je ponudio obrazloženje prema kojem radnja neuvođenja nacionalne grupe predmeta za tužioce, a zbog čega oni smatraju da su diskriminirani, ima karakter kontinuirane povrede prava na ravnopravnost i jednako postupanje, usljed čega je zaključeno da rokovi nisu protekli. Osnovni sud u Kotor-Varoši je opet, suprotno tumačenju Okružnog suda, 13. 2. 2015. godine donio rješenje kojim je predmetnu tužbu odbacio kao neblagovremenu. Okružni sud u Banjoj Luci je potom, odlučujući po žalbi, predmetno rješenje ponovo ukinuo i predmet vratio na prvostepeni postupak, ali uz naredbu o održavanju pripremnog ročišta pred drugim sudijom prvostepenog suda. Nakon toga je prvostepeni sud odlučivao, ovaj put o meritumu, te je donio presudu kojom je tužbeni zahtjev odbijen kao neosnovan. Tužioci su izjavili žalbu pobijajući predmetnu presudu zbog svih žalbenih razloga, i to: povrede odredaba parničnog postupka, nepotpuno i netačno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primjene materijalnog prava. Okružni sud u Banjoj Luci je, u okviru drugostepenog postupka, odbio žalbu kao neosnovanu, te potvrdio presudu Osnovnog suda u Kotor-Varoši.

4. Pravni osnov

Tužioci su se u toku postupka pozivali na kršenje odredaba Privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika (dalje: Privremeni sporazum), koji su 5. marta 2002. godine potpisali ministri obrazovanja Republike Srpske i Federacije BiH. U preambuli Privremenog sporazuma navedeno je da će se osigurati jednaka privremena rješenja za sve i garantirati prava svih konstitutivnih naroda, te je određeno da će sva djeca učiti sve opće predmete na osnovu lokalnog plana i programa (što znači plana i programa

² Kao što su, npr., osnovne škole u Kozarcu i Kamenici.

Republike Srpske, te kantonalnih planova i programa u FBiH), gdje god da se nalaze i gdje god da se oni i njihove porodice vrte. U Planu provedbe Privremenog sporazuma ukazano je na to da se mogućnost izbora nastavnog plana i programa za predavanje predmeta tzv. nacionalne grupe predmeta odnosi na djecu (povratnike i domicilnu djecu) koja žive u određenom administrativnom području (općini, kantonu, entitetu) gdje čine manjinu, te je određeno da će prioritet biti zapošljavanje nastavnika povratnika kako bi predavali nacionalnu grupu predmeta.³

Ipak, poslije Privremenog sporazuma i Plana o njegovoj provedbi, na nivou Bosne i Hercegovine je usvojen Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (dalje: Okvirni zakon)⁴. Okvirnim zakonom utvrđeni su opći principi i ciljevi u pogledu obrazovanja, među kojima su i promocija poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, osiguranje jednakih mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora na svim nivoima obrazovanja, bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno porijeklo i status, porodični status, vjeroispovijest, psihofizičke i druge lične osobine.⁵ S tim ciljevima, Okvirnim zakonom predviđeno je uspostavljanje i primjenjivanje zajedničke jezgre nastavnih planova i programa, sa što je moguće širom zajedničkom jezgrom za sve predmete osnovnog i općeg srednjeg obrazovanja. Dakle, Okvirnim zakonom postavljeni su opći principi i ciljevi u oblasti obrazovanja uz obavezu da navedeno bude dio entitetskih, odnosno kantonalnih zakonodavstava. Okvirni zakon propisuje zajedničku jezgru nastavnih planova i programa, koja treba biti sastavni dio svakog nastavnog plana i programa koji donose ministri obrazovanja u okviru svoje nadležnosti.⁶ U skladu sa odredbama Okvirnog zakona, ministri obrazovanja entiteta i kantona i direktor Odjela za obrazovanje Distrikta Brčko su 4. juna 2003. godine potpisali Sporazum o zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa. Nakon usvajanja Okvirnog zakona i Sporazuma o zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa, u entitetu Republika Srpska i kantonima u Federaciji BiH doneseni su zakoni o osnovnom i srednjem obrazovanju. Svi navedeni zakoni sadrže odredbe o zabrani diskriminacije i poštivanju ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i odredbe koje propisuju da nastavne planove i programe donose nadležna ministarstva obrazovanja u saradnji sa stručnim organima nadležnim za poslove prosvjete i obrazovanja.⁷

³ Privremeni sporazum o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika definiira tzv. nacionalnu grupu predmeta navođenjem predmeta koji spadaju u tu grupu, a to su: jezik i književnost, historija i geografija, priroda i društvo u početnim razredima osnovne škole, te vjeronauka.

⁴ “Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH”, *Službeni glasnik BiH* 18/03.

⁵ Ibid. Zakon propisuje i obavezu škole da poštuje nacionalni identitet, jezik i vjeroispovijest svakog učenika (član 34). Škola ne smije vršiti diskriminaciju prema bilo kojem osnovu u obrazovanju djece ili njihovom učešću u obrazovnom procesu (član 35).

⁶ “Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH”, član 42.

⁷ Ustavni sud BiH, Odluka br. 33/15, tačka 50.

Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske⁸, Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske⁹, zakoni o osnovnom obrazovanju i odgoju i zakoni o srednjem obrazovanju i odgoju svih deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine bili su predmet ispitivanja ustavnosti pred Ustavnim sudom BiH. U postupku pred Ustavnim sudom BiH isticalo se da sporni zakoni Republike Srpske nemaju mehanizme kojima bi država omogućila roditeljima da svojoj djeci osiguraju obrazovanje u skladu s njihovim vjerskim i filozofskim uvjerenjima kroz tzv. nacionalnu grupu predmeta i jedinstvena školska odjeljenja. Osim toga, ukazivalo se na to da davanje nadležnosti izvršnoj vlasti (nadležnom ministarstvu) za donošenje nastavnih planova i programa, u saradnji s pedagoškim zavodima, može dovesti do promjene suštine volje zakonodavca, a što u konačnici vodi ka tome da sporni zakoni ne zadovoljavaju kriterij predvidivosti i kvaliteta zakona u smislu standarda Evropske konvencije. Ustavni sud je odbio ovaj zahtjev kao neosnovan, donoseći zaključak da navedeni zakoni ne sadrže diskriminatorne odredbe.¹⁰

Budući da se Ustavni sud BiH očitovao o eventualnoj diskriminatornosti Zakona o osnovnom obrazovanju Republike Srpske i budući da navedeni zakon uopće nije bio razmatran pred prvostepenim sudom, predmet analize bit će eventualno diskriminatorno postupanje izvršne vlasti, na koju je spomenuti zakon delegirao nadležnosti za donošenje podzakonskih akata, kojima se dalje trebaju razraditi osnovni principi sadržani u Zakonu i omogućiti njihovo provođenje. Ustavni sud je analizirao relevantne odredbe Zakona o osnovnom obrazovanju RS-a i zaključio da nijedna odredba nije diskriminatorna. Ipak, postavlja se pitanje da li je nepredviđanje obaveznog uvođenja nacionalne grupe predmeta za konstitutivne narode koji su *de facto* manjina na području tog entiteta “propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla da bude dovedena u nepovoljniji položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama”.¹¹

5. Moguće implikacije koncepta “kolektivne jednakosti”

Ne treba gubiti iz vida da se u konkretnom slučaju radi o položaju brojčano manje zastupljenog konstitutivnog naroda u odnosu na drugi konstitutivni narod koji na datoj teritoriji predstavlja većinu stanovništva, dakle, u konačnici se svodi na odnos između dva, to jeste tri, konstitutivna naroda. Kolektivna jednakost¹², kao princip razvijen praksom

⁸ “Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske”, *Službeni glasnik Republike Srpske* 74/08 i 71/09.

⁹ “Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske”, *Službeni glasnik Republike Srpske* 74/08, 106/09 i 104/11.

¹⁰ Ustavni sud BiH, Odluka br. 33/15.

¹¹ Zakonska definicija neposredne/direktne diskriminacije sadržana u “Zakon o zabrani diskriminacije u BiH”, *Službeni glasnik BiH* član 3, stav 1.

¹² Izraz kojim se označava opći princip konstitutivnosti naroda kojim se zabranjuju bilo kakve posebne privilegije za jedan ili dva od tih naroda, svaka dominacija u strukturama vlasti i svaka etnička homogenizacija putem segregacije zasnovane na teritorijalnom razdvajanju. Ustavni sud BiH, Odluka br. U-5/98-III, 30. 6. i 1. 7. 2000. godine, tačka 60.

Ustavnog suda BiH, usložnjava uočavanje problema potencijalne diskriminacije u odnosu na pripadnike konstitutivnih naroda zbog uključivanja koncepta specijalnih prava i nediskriminacije.¹³ Kako i Ustavni sud navodi, načelo kolektivne jednakosti nameće “obavezu entitetima da ne diskriminiraju, u prvom redu, one konstitutivne narode koji su, u stvarnosti, u manjinskom položaju u odgovarajućem entitetu”.¹⁴ Iz navedenog proizlazi ne samo jasna ustavna obaveza da se ne krše pojedinačna prava na diskriminatoran način¹⁵, već također i ustavna obaveza nediskriminacije u smislu prava grupa ako, npr., jedan ili dva konstitutivna naroda imaju poseban povlašteni tretman kroz pravni sistem entitetâ.¹⁶ U istoj odluci, Ustavni sud BiH izveo je pravilo o zabrani diskriminacije, koje obuhvata zabranu de iure diskriminacije (tzv. direktna diskriminacija), zabranu de facto diskriminacije (tzv. indirektna diskriminacija), te zabranu održavanja efekata prethodne de iure diskriminacije.¹⁷ Zaštita prava manjinski zastupljenog konstitutivnog naroda kroz princip zabrane diskriminacije, uključujući tu i propisivanje posebnih mjera u okviru pozitivne diskriminacije, predstavlja jednu moguću opciju.

U odnosu na garantirana kolektivna prava¹⁸, sistem ustavnopravnog uređenja BiH poznaje dvije vrste kolektiviteta kojima se priznaju prava – konstitutivne narode i nacionalne manjine.¹⁹ S obzirom na de facto manjinski položaj, javlja se dilema da li, pod određenim uslovima, konstitutivni narodi mogu imati položaj nacionalne manjine, sa svim garantiranim pravima. Ustavni sud se već bavio pitanjem odnosa položaja konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina²⁰, te je zaključio da konstitutivni narodi, po definiciji, nisu nacionalna manjina, jer je njima garantiran poseban status (i posebna prava), te se ne mogu pozivati na poštivanje prava nacionalnih manjina, čak i kada predstavljaju brojčanu (*de facto*) manjinu.²¹ Nasuprot ovakvom stavu Ustavnog suda, pojedini međunarodni i regionalni dokumenti potenciraju korištenje činjeničnih kriterija nasuprot fiksnim pravnim kategorijama. Tako se, naprimjer, u pratećem izvještaju Evropske povelje za regionalne jezike i jezike manjina, pravi razlika između kolektivne jednakosti, kao pravnog pojma, i manjinskog položaja kao

¹³ Navedena odluka se inače smatra vrhuncem aktivizma Ustavnog suda BiH zbog važnog efekta na prirodu političkog sistema u zemlji, ali i zbog efekta koji je imala na strukturu države. Vidi: Nedim Kulenović, *Sud kao kreator politika? Uloga i efekti Ustavnog suda BiH u demokratskoj tranziciji i konsolidaciji* (Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2016), str. 38. i dalje.

¹⁴ Ustavni sud BiH, Odluka br. U-5/98-III, tačka 59.

¹⁵ Kako slijedi iz Ustava BiH, član II/3 i 4.

¹⁶ Ustavni sud BiH, Odluka br. U-5/98-III, tačka 59.

¹⁷ Vidjeti: Christian Steiner i Nedim Ademović, *Constitution of Bosnia and Herzegovina – Commentary* (Sarajevo: Konrad Adenauer Stiftung, 2010), str. 80 i 81.

¹⁸ O pojmu i prirodi kolektivnih ljudskih prava, vidjeti šire: Georg Lohmann, “Kolektivna ljudska prava radi zaštite manjina?”, *Politička misao* XXXVI, br. 4 (1999).

¹⁹ Nedim Ademović, Joseph Marko i Goran Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine* (Sarajevo: Konrad Adenauer Stiftung, 2012), str. 133.

²⁰ Ustavni sud BiH, Odluka br. U 10/05.

²¹ Steiner i Ademović, *Constitution of Bosnia and Herzegovina*, str. 74.

činjenice, pri čemu se izraz “manjina” odnosi na situacije kada je određena grupa brojčano manjinski zastupljena na nekoj teritoriji, bez obzira na njen pravni položaj.²²

S obzirom na stav Ustavnog suda o ovom pitanju, pravo djece iz reda konstitutivnih naroda na obrazovanje koje uključuje nacionalnu grupu predmeta bit će razmatrano u kontekstu praksi obuhvaćenih principom zabrane diskriminacije.

6. Nastavni plan i program i pitanje diskriminacije

Ukoliko ostavimo po strani odluku Ustavnog suda kojom je utvrđeno da Zakon kao takav nije diskriminatoran, ostaje pitanje da li je diskriminatoran nastavni plan i program, utemeljen na Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS-a. Ovaj zakon ne predviđa nacionalnu grupu predmeta niti na drugi način efektivno osigurava odgovarajuće obrazovanje za pluralističko društvo, a pritom proklamira pravo na obrazovanje i princip zabrane diskriminacije. Tužena Republika Srpska se u toku postupka pozivala na okolnost da Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS-a nije predviđena mogućnost uvođenja nastavne grupe predmeta po programu iz Federacije BiH, tvrdeći da je tužiocima osigurano pravo na obrazovanje pod jednakim uslovima kao i ostalim građanima RS-a, jer je nastavni program prilagođen svoj djeci, bez obzira na etničku pripadnost.

Okružni sud u Banjoj Luci usvaja rezon prvostepenog suda, koji polazi od odluke Ustavnog suda BiH da Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS-a nije diskriminatoran. Sud se potom osvrće na propust tužilaca da učine vjerovatnim diskriminaciju u odnosu na odgovarajućega komparatora, prvenstveno djecu srpske nacionalnosti, smatrajući da je propisivanje jedinstvenog nastavnog plana za svu djecu, bez uvažavanja specifičnosti koje mogu postojati, garancija jednakog postupanja i, samim tim, odsustvo diskriminacije. Sud je u navedenom slučaju u cijelosti zanemario ispitivanje postojanja indirektno diskriminacije, koja upravo podrazumijeva uniformnu, naizgled neutralnu odredbu, kriterij ili praksu, koja ima ili bi imala efekt dovođenja neke osobe ili grupe osoba u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druge osobe.²³

Budući da je smisao ovoga komentara analiza odluke Okružnog suda u Banjoj Luci, koji se nije bavio analizom rješenja Zakona o osnovnom obrazovanju, nego sadržinom i realizacijom nastavnog plana i programa, to će postupanje Republike Srpske biti analizirano iz aspekta diskriminatornih normi i praksi. Postupanje drugotuzene osnovne škole neće biti razmatrano, budući da je škola provodila utvrđeni nastavni plan, bez realne mogućnosti da u značajnoj mjeri utječe na njegovu sadržinu.

²² Prateći izvještaj Evropske povelje za regionalne jezike i jezike manjina, tačka 18.

²³ “Zakon o zabrani diskriminacije u BiH”, član 3, stav 2.

7. Rezonovanje sudova i vjerovatnost diskriminacije

Predmet spora u navedenom postupku je zahtjev tužilaca za utvrđivanje diskriminacije zbog neuvođenja nacionalne grupe predmeta po nastavnom planu i programu Zeničko-dobojskog kantona u Federaciji BiH od strane tuženih. Pored toga, tužioci su zahtijevali otklanjanje diskriminacije na način uvođenja nacionalne grupe predmeta, kao i da se osigura i provede angažiranje nastavnika povratnika na ovim predmetima kod drugotuzene škole. Prvostepeni sud je naveo da su tužioci bili dužni, da bi uspješno utvrdili postojanje diskriminacije, da sa *stepenom vjerovatnosti* dokažu da je način na koji se zakon provodi u tuženoj školi diskriminatoran. Kako, po mišljenju istog suda, tužioci ovo nisu uspjeli učiniti vjerovatnim u skladu s pravilima ZZD-a, tužbeni zahtjev je odbijen.

Postupajući sudovi u konkretnom postupku nisu se suštinski bavili ispitivanjem diskriminacije, zadržavajući se na stepenu dokazanosti tužbenih navoda, uz paušalno navođenje da tužioci nisu uspjeli učiniti vjerovatnim svoje navode o diskriminaciji, zbog čega je tužbeni zahtjev i odbijen. Prvostepeni sud, iako koristi izraz “stepen vjerovatnosti”, te citira odredbe Zakona o zabrani diskriminacije BiH u kontekstu obaveze dokazivanja tužilaca, svojim zaključkom o rezultatu dokaznog postupka ne sugerira da zaista i primjenjuje olakšani stepen dokazivanja, prema kojem je dovoljno da tužioci samo učine vjerovatnim navode o diskriminaciji. Dodatno, prvostepeni sud je cijenio da li je sa odgovarajućim stepenom vjerovatnosti dokazano da se nastava u tuženoj osnovnoj školi izvodi na diskriminatoran način (korišteni jezik, udžbenici itd.), bez razmatranja diskriminatornosti nastavnog plana i programa. Time se sud više fokusirao na implementaciju, a nedovoljno na kreiranje (sadržinu) takvog nastavnog plana i programa, što je, kao sporno, i označeno u tužbenom zahtjevu.

Sudovi su, čini se, zanemarili navode tužilaca o diskriminaciji zbog neuvođenja nacionalne grupe predmeta, budući da je izostanak uvođenja nacionalne grupe predmeta nesporna činjenica. Sa druge strane, diskriminatorna sadržina predmeta iz nacionalne grupe koja se izučava prema aktuelnom planu i programu može biti sporna, a utvrđuje se, između ostalog, vršenjem uvida u nastavni plan i program Republike Srpske, te saslušanjem roditelja djece. Čak i letimičan uvid u nastavni plan i program pokazuje nedostatak adekvatne i dosljedne implementacije zajedničke jezgre nastavnih planova i programa, uz znatno veću zastupljenost tema koje se odnose na srpski konstitutivni narod (jezik, pravoslavna vjeronauka, historija), bez predmeta i/ili bez razrade predmeta koji se odnose na druge konstitutivne narode. Ovaj, *prima facie*, dokaz trebao je biti dovoljan da se sud u nastavku postupka fokusira na ispitivanje da li ta konkretna činjenica, tj. praksa, predstavlja diskriminaciju u odnosu na drugi/e konstitutivni/e narod/e.

Sudovi su se u svom razmatranju zaustavili na zaključku da tužbeni navod nije učinjen vjerovatnim. Pri tome, citirali su odgovarajuće članove relevantne domaće legislative i međunarodnih instrumenata, kao i stavove zauzete pred ESLJP-om povodom čl. 2 Protokola

br. 1 uz EKLjP²⁴, ali nisu suštinski analizirali prirodu i značaj ovih stavova. Sudovi su propustili da navedene stavove iskoriste kao okvir za sagledavanje sadržine prava na obrazovanje (kako je predviđeno EKLjP-om, odnosno Ustavom BiH), uključujući: sadržinu, odnosno princip prava na obrazovanje, kako je predviđeno čl. 2, stavom 1, Protokola 1, moguće restrikcije u pristupu obrazovanju (jezik, kriteriji za upis i prijemni ispiti, školarina, nacionalnost, minimalna dob), zaključno sa diskriminacijom u odnosu na pravo na obrazovanje (osobe sa invaliditetom, administrativni status i nacionalnost, etničko porijeklo). Zamjerka koja se može uputiti Osnovnom sudu u Kotor-Varoši i Okružnom sudu u Banjoj Luci u konkretnom predmetu, a koja vrijedi i za značajan broj ostalih sudova u BiH²⁵, odnosi se na nedostatak sistematičnog pristupa u razmatranju navoda o diskriminaciji. Budući da su oba suda zauzela stav o neispunjavanju potrebnog praga dokazanosti navoda o diskriminaciji, nijedan od njih nije se bavio dosljednim ispitivanjem postojanja diskriminacije, zbog čega ćemo u nastavku hipotetički razmotriti kako je postupak mogao dalje teći, pod pretpostavkom da je sud dosljedno primijenio rješenja iz Zakona o zabrani diskriminacije.

8. Hipotetičko razmatranje: test diskriminacije

Razmatranje postojanja diskriminacije podrazumijeva provođenje testa diskriminacije, koji je metodološki razrađen na nivou četiri pitanja i omogućava donošenje suštinski utemeljenih zaključaka u pogledu postojanja diskriminacije. Razvijena metodologija i njeno korištenje bitni su za sve nivoe vlasti u BiH, a naročito za sudove koji se češće bave problemom diskriminacije.²⁶ Test se sastoji iz četiri koraka, formuliranih kao pitanja, na koja odgovor mora biti potvrđan da bi se na kraju izveo zaključak o postojanju diskriminacije.

Prvi korak obuhvata ispitivanje da li navod o diskriminaciji potpada pod neko od zaštićenih prava. Kako su i tužioci isticali, postupanjem tuženih, dakle, neuvodenjem nacionalne grupe predmeta u osnovne škole za bošnjačku djecu na području Republike Srpske, povrijeđeno je pravo na obrazovanje, predviđeno Ustavom BiH.²⁷ Osim što je izričito predviđeno ustavnim odredbama, pravo na obrazovanje je sadržano i u čl. 2 Protokola br. 1 uz EKLjP.²⁸

²⁴ U obrazloženju presude, Okružni sud, bez citiranja konkretnih predmeta, referirao se na poimanje Evropskog suda o filozofskim uvjerenjima roditelja, koja zavređuju da se poštuju u demokratskom društvu, pod pretpostavkom da nisu u neskladu sa ljudskim dostojanstvom i s pravom djece na obrazovanje. Shvaćena tako, država je dužna poštivati uvjerenja roditelja u cjelokupnom programu državnog obrazovanja.

²⁵ Vidjeti više: Mario Reljanović i sar., *Kvadratura antidiskriminacijskog trougla u BiH: zakonski okvir, politike i prakse 2012–2016* (Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2016), str. 40 i dalje.

²⁶ Detaljnije o metodologiji ispitivanja diskriminacije, vidi: Ademović, Marko i Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, str. 311 i dalje.

²⁷ Ustav Bosne i Hercegovine, član II/3.l.

²⁸ “Niko ne može biti lišen prava na obrazovanje. U vršenju svih svojih funkcija u oblasti obrazovanja i nastave država poštuje pravo roditelja da osiguravaju takvo obrazovanje i nastavu koji su u skladu sa njihovim vlastitim vjerskim i filozofskim uvjerenjima.”

Pravo na obrazovanje je dalje proklamirano i Okvirnim zakonom²⁹ i Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS-a³⁰. Dakle, u ovom je koraku važno izvesti zaključak da li je određena situacija obuhvaćena određenim pravom ili ne, bez obzira na to da li je zaista došlo do povrede ili ne, što je u ovom slučaju *pravo na obrazovanje*. Pravo na obrazovanje obuhvata subjektivno pravo osoba da se obrazuju³¹, ali i subjektivno pravo roditelja da zahtijevaju od države da pri organizaciji školskog sistema osigura obrazovanje/nastavu koja je u skladu sa njihovim vjerskim i filozofskim uvjerenjima³². Sa druge strane, država ima pravo i obavezu da organizira javnopravni školski sistem, što obuhvata osmišljavanje i provođenje obrazovne politike, donošenje normativnog okvira, organizaciju školskog sistema, utvrđivanje nastavnog plana i programa, provođenje školskih obaveza i sl.³³ Obje rečenice čl. 2 Protokola 1 trebaju se interpretirati u međusobnoj korelaciji, ali također u svjetlu ostalih prava iz Konvencije, naročito onih sadržanih u čl. 8, 9 i 10, koja proklamiraju pravo za sve, uključujući i roditelje i djecu, na poštivanje privatnog i porodičnog života, slobode misli, savjesti i vjeroispovijesti, kao i slobodu da prime i dalje dijele informacije i ideje.³⁴

Drugi korak u testu diskriminacije je davanje odgovora na pitanje *da li postoji drugačiji tretman*. Ipak, različit tretman ne mora postojati samo onda kada se osobe u istoj ili sličnoj situaciji različito pravno tretiraju, već i kad se tretiraju isto, iako postoje opravdani razlozi za različito tretiranje.³⁵ U ovom predmetu se upravo radi o jednakom tretiranju (u smislu jedinstvenog, ali nedovoljno inkluzivnog, nastavnog plana i programa RS-a) osoba koje se nalaze u različitim situacijama i kada njihov različit položaj zahtijeva različit tretman radi uvažavanja prava konstitutivnih naroda u punom kapacitetu. Uprkos postojanju različitih

²⁹ “Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH”, član 4: Svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem obrazovanju, bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi. Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljeg obrazovanja. Odgovarajuće obrazovanje podrazumijeva obrazovanje koje u skladu s utvrđenim standardima osigurava djetetu da na najbolji način razvije svoje urođene i potencijalne umne, fizičke i moralne sposobnosti, na svim nivoima obrazovanja.

³⁰ “Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske”, član 11, stavovi 1 i 2: Svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem obrazovanju, bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi. Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljeg obrazovanja. Odgovarajuće obrazovanje podrazumijeva obrazovanje koje u skladu s utvrđenim standardima osigurava djetetu da na najbolji način razvije svoje urođene i potencijalne umne, fizičke i moralne sposobnosti, na svim nivoima obrazovanja.

³¹ Čemu odgovara pozitivna obaveza države da organizira školski sistem.

³² Ovo je druga garancija sadržana u drugoj rečenici člana 2, koja je dodatak osnovnom pravu na obrazovanje, sadržanom u prvoj rečenici istog člana. Drugi navedeni aspekt nije lišen kontroverzi, što je uočljivo, npr., u predmetu Evropski sud za ljudska prava, “Lautsi i drugi protiv Italije”, Zahtjev br. 30814/06, presuda od 18. marta 2011. godine.

³³ Ademović, Marko i Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, str. 284.

³⁴ European Court of Human Rights, *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen vs. Denmark*, tačka 52.

³⁵ Ademović, Marko i Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, str. 312.

tumačenja o sličnosti i različitosti tri službena jezika u BiH³⁶, izučavanje i korištenje vlastitog jezika (i pisma) je tijesno vezano za nacionalni identitet, zbog čega se svi službeni dokumenti u BiH trenutno moraju objavljivati na sva tri službena jezika i na oba pisma. Nastavni plan i program RS-a predviđa mogućnost uvođenja jezika bošnjačkog, odnosno hrvatskog naroda, uprkos svim kontroverzama oko termina “bošnjački jezik”, ali se prilikom nabiranja predmeta po pojedinim razredima osnovne škole jedino navodi i razrađuje srpski jezik. U razradi plana i programa, jedino je dato obrazloženje za srpski jezik, uključujući referiranje na djela srpske i svjetske književnosti. Drugi predmet koji se navodi na spiskovima predmeta po pojedinim razredima je pravoslavna vjeronauka, te je u razradi plana dato obrazloženje samo za pravoslavnu vjeronauku. U okviru predmeta Istorija u VII razredu izučavaju se tematske cjeline poput “Srpske zemlje u poznom srednjem vijeku”, “Susjedi Srbije i Bosne u poznom srednjem vijeku” itd., pravi se poveznica između historije i drugih predmeta, prvenstveno srpskog jezika, pravoslavne vjeronauke itd. Navedeni disbalans u izučavanju tema iz historije jednog od tri konstitutivna naroda, razrada u nastavnom planu i programu jezika samo jednog od tri konstitutivna naroda, te vjeronauke samo jednog od tri konstitutivna naroda može sugerirati ugrožavanje prava na obrazovanje u skladu sa vlastitim filozofskim i vjerskim uvjerenjima, te nacionalnim identitetom dva preostala konstitutivna naroda. Očigledno je da zajedničko jezgro nastavnih planova i programa nije dosljedno primijenjeno u kreiranju nastavnih planova i programa, pa time nije ispunilo očekivanja niti svoju primarnu funkciju – da omogući da svi učenici na području Bosne i Hercegovine, bez obzira na to kojem narodu (konstitutivnom ili ne) pripadaju, izučavaju što šire zajedničko jezgro predmeta kroz uvođenje jedinstvenog nastavnog plana i programa, ali zasnovanog na pluralističkim principima. U tom slučaju, rasprave o mogućoj diskriminaciji umnogome bi postale deplasirane, zbog jednakog tretmana svih, ali uz suštinsko, a ne samo proklamirano, uvažavanje specifičnosti svih naroda.

Unutar drugog koraka potrebno je utvrditi postojanje osobe/grupe osoba s kojom se diskriminirana osoba može uporediti (*komparator*), a zatim je neophodno utvrditi da ovakav tretman ima *negativne posljedice*, kao i identificirati *svojstvo ili status* osobe na temelju kojeg je diskriminirana.³⁷ Konkretno diskriminatorno postupanje odnosi se na

³⁶ Brojni lingvisti, književnici, novinari, univerzitetski profesori, aktivisti, te eksperti iz drugih povezanih oblasti, rukovođeni idejom da se u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Srbiji i Hrvatskoj govori zajednički jezik, pripremili su i predstavili, krajem marta ove godine, tekst pod nazivom *Deklaracija o zajedničkom jeziku*. “Suočeni s negativnim društvenim, kulturnim i ekonomskim posljedicama političkih manipulacija jezikom”, preko 220 osoba je inicijalno potpisalo *Deklaraciju*, u kojoj se ističe da se u navedenim državama radi o zajedničkom standardnom jeziku policentričnog tipa, odnosno jeziku kojim govori više naroda u više država s prepoznatljivim varijantama (poput engleskog, njemačkog, portugalskog, arapskog, španskog, francuskog itd.). U *Deklaraciji* se dalje navodi da “inzistiranje na malom broju postojećih razlika, te nasilnom razdvajanju četiri standardne varijante dovodi do niza negativnih društvenih, kulturnih i političkih pojava, poput korištenja jezika kao argumenta za segregaciju djece u nekim višenacionalnim sredinama, nepotrebnih prevođenja u administrativnoj upotrebi ili medijima, izmišljanja razlika gdje one ne postoje, birokratskih prisila, kao i cenzure (te nužno autocenzure), u kojima se jezično izražavanje nameće kao kriterij etno-nacionalne pripadnosti i sredstvo dokazivanja političke lojalnosti”. Tekst Deklaracije o zajedničkom jeziku dostupan putem linka: <http://jezicinacionalizmi.com/deklaracija/> (stranica posjećena 19. 4. 2017).

³⁷ Ibid.

posredni oblik različitog postupanja, koji po svojoj prirodi nastaje kroz usvajanje naizgled neutralne odredbe, kriterija ili prakse.³⁸ Ovaj posredni oblik različitog postupanja često se naziva i “prikrivenim” jer se često smatra da je donosilac ove odredbe imao namjeru da, kroz naizgled neutralnu odredbu, isključi određene osobe ili grupe osoba iz mogućnosti da uživaju određeno pravo.³⁹ Stav prvostepenog suda da su relevantan komparator u ovom slučaju djeca koja nisu Bošnjaci, a koja nastavu pohađaju u istoj školi i po istom nastavnom planu i programu, svakako je sporan. Nisu relevantan komparator bilo koja djeca koja nisu Bošnjaci, nego djeca pripadnici srpskog konstitutivnog naroda, kojima je Ustavom garantiran ravnopravan položaj u odnosu na druge konstitutivne narode. U suprotnom, to bi značilo da Bošnjaci u Republici Srpskoj imaju isti položaj kao i nacionalne manjine. Kako i sam Ustavni sud tumači, konstitutivni narodi se ne mogu pozivati na specijalna prava koja pripadaju isključivo nacionalnim manjinama, jer se polazi od visokog nivoa zaštite garantiranog konstitutivnim narodima.⁴⁰ Ipak, u ovom slučaju je takva visoka zaštita izostala. Tako, naprimjer, Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS-a izričito garantira da će se jezik i kultura nacionalnih manjina u Republici Srpskoj poštovati i koristiti u školi u najvećoj mogućoj mjeri, a u skladu sa Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina i Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina⁴¹. Da li je opravdano pretpostaviti da onda konstitutivnim narodima pripada još više prava sa ciljem zaštite jezika, kulture i nacionalnog identiteta? Ili, pak, da li im, u ovom konkretnom slučaju, pripadaju barem ista prava garantirana nacionalnim manjinama? Odgovor na posljednje pitanje mogao bi biti potvrđan ako uzmemo u obzir da se, prema relevantnim međunarodnim dokumentima koji uređuju prava manjina, i pripadnici konstitutivnih naroda kada su *de facto* manjina mogu smatrati nacionalnim manjinama.⁴²

Osim načelnih proklamacija ravnopravnoga korištenja sva tri službena jezika i zabrane diskriminacije u pristupu obrazovanju po bilo kojem osnovu, Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS-a ne sadrži nikakvo konkretno rješenje niti nedvosmisleni i obavezujuću smjernicu za osiguranje ravnopravnosti svih konstitutivnih naroda na području Republike Srpske (poput uvođenja nacionalne grupe predmeta ili odgovarajuće implementacije zajedničke jezgre predmeta na pluralističkim principima u jedinstven nastavni plan

³⁸ Posredna diskriminacija je regulirana “Zakon o zabrani diskriminacije u BiH”, član 3, stav 2. Kao jedan od najpoznatijih primjera za ovaj “nenamjerni oblik posrednog različitog tretmana” je slučaj Komitet za ljudska prava UN, *Singh Bhinder protiv Kanade*, Aplikacija br. 208/1986, ICCPR.

³⁹ Faris Vehabović, Midhat Izmirlija i Adnan Kadribašić, *Komentar Zakona o zabrani diskriminacije: sa objašnjenjima i pregledom prakse u uporednom pravu* (Sarajevo: Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, 2010), str. 36.

⁴⁰ Argumentacija iz odluke, Ustavni sud BiH, Odluka br. U-10/05, tačka 41.

⁴¹ “Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske”, *Službeni glasnik Republike Srpske* 2/04, član 165, gdje je propisano da će Vlada u roku od 12 mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona donijeti Uredbu o pedagoškim standardima i normativima za osnovno obrazovanje i vaspitanje (član 7 ovog zakona) i Uredbu o organizovanju i izvođenju nastave na jezicima nacionalnih manjina (član 14 ovog zakona).

⁴² Edin Hodžić, *Politička participacija nacionalnih manjina u lokalnoj vlasti u Bosni i Hercegovini – aktuelno stanje, perspektive i putevi napretka* (Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2011), str. 7-18.

i program). Na ovakva zakonska rješenja se tužena Republika Srpska poziva kao na obrazloženje za to što ni nastavni plan i program ne sadrži nacionalnu grupu predmeta.

Postojanje *negativnih posljedica* proizlazi iz okolnosti da su uspostavljeni standardi u oblasti obrazovanja, kao instrumenti za jednakopravnu zaštitu prava konstitutivnih naroda i jednakopravan položaj konstitutivnih naroda, nepovoljni za konstitutivni narod koji je manje zastupljen na konkretnoj teritoriji, u ovom slučaju Republici Srpskoj. Zbog toga se može argumentirati da postoji jasna potreba za normativnim, ali i stvarnim očuvanjem etničkog, jezičnog, kulturnog, vjerskog i drugog identiteta malobrojnijeg od konstitutivnih naroda u konkretnoj administrativnoj jedinici. Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS-a deklarativno je odredio jednakopravnu upotrebu sva tri jezika i princip zabrane diskriminacije u školama, između ostalog, i na temelju nacionalnosti. Istovremeno, načelo vladavine prava dopušta mogućnost da Ustavni sud može ocijeniti neku zakonsku odredbu kao neustavnu zbog pravne praznine prilikom reguliranja određenog odnosa koji očigledno dovodi do nejednakosti, odnosno diskriminira određenu grupu.⁴³ Na istoj logici se zasniva zaključak o diskriminatornosti provedbenog akta, kakav je nastavni plan i program, koji ne uređuje sve situacije koje bi mogle zahtijevati izričitu i drugačiju regulaciju.⁴⁴

Da li je različito postupanje zasnovano na jednom od *svojstava/statusa oštećene grupe/kategorije*? Iako se ne radi o različitom postupanju, koje je, prema tvrdnji tužilaca, upravo neophodno u ovom slučaju, negativne posljedice diskriminacije pogađaju djecu – učenike određenog konstitutivnog naroda, zbog čega je relevantni osnov diskriminacije nacionalna pripadnost, odnosno etničko porijeklo učenika.

Ukoliko je određena osoba diskriminirana, odnosno ukoliko se različito tretira u istoj ili sličnoj situaciji sa uporednom grupom, o čemu se izvodi zaključak na temelju prethodnih razmatranja, i to na osnovu statusa/svojstva, potrebno je ispitati da li je različito tretiranje zasnovano na zakonu i da li zakon slijedi legitiman javni interes.⁴⁵ Nastavni plan i program koji je, između ostalog, bio predmet analize donesen je na osnovu Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS-a. Navedeni zakon je prethodno Ustavni sud BiH ocijenio kao nediskriminatoran. Ipak, budući da Zakon nije definitivno uredio predmetnu materiju, nego je izvršnoj vlasti delegirao ovlaštenja za daljnju razradu zakonskih rješenja, praktično, teret odgovornosti za nediskriminaciju prebačen je na izvršnu vlast, koja je u konkretnom slučaju, po svemu sudeći, propustila osigurati faktičku jednakost u pristupu obrazovanju.

Radi cjelovitosti, treba naglasiti da je posljednji korak, pod pretpostavkom da je različito tretiranje zasnovano na zakonu koji slijedi legitimni cilj, ispitivanje da li su upotrijebljena

⁴³ Na takvu logiku se poziva i podnosilac zahtjeva za ocjenu ustavnosti "Zakona o Javnom radiotelevizijskom sustavu Bosne i Hercegovine", *Službeni glasnik BiH* 78/05, iz odluke Ustavnog suda, Ustavni sud BiH, Odluka br. U-5/06, tačka 57.

⁴⁴ Ipak, Ustavni sud nije prihvatio navedeni argument.

⁴⁵ Ademović, Marko i Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine.*, str. 312.

sredstva adekvatna da ostvare javni interes, a koji mora biti prioritetan u odnosu na negativnosti koje trpe osobe koje se različito tretiraju (tzv. *adekvatnost i princip proporcionalnosti*).⁴⁶ Ispitivanje posljednjeg koraka podrazumijeva procjenu u svakom konkretnom slučaju, svojevrsno vaganje šireg društvenog interesa, s jedne strane, i intenziteta štetnih posljedica koje trpe osobe koje se različito tretiraju.

Iako se tuženi nisu pozivali na postojanje legitimnog cilja, jer nisu smatrali da uopće postoji različito postupanje, hipotetičko razmatranje nalaže da uzmemo u obzir najvjerojatniji mogući legitimni cilj, a što bi moglo biti zaštita kulturne i historijske tradicije/identiteta većinskog srpskog konstitutivnog naroda. U tom slučaju, predstavljeni nastavni plan i program je adekvatna (primjerena) mjera za ostvarenje cilja, ali nije proporcionalna zbog toga što postoje druge mjere kojima će ostvariti legitimni cilj, a manje povrijediti druga dobra. Mnogo je mogućih, manje diskriminatornih rješenja, od uvođenja paralelnih nacionalnih grupa za sva tri konstitutivna naroda, što je finansijski i tehnički izazovnije, a ne doprinosi nužno toleranciji i razvoju multikulturnog društva, do rješenja koja bi podrazumijevala dosljednije primjenjivanje zajedničke jezgre predmeta, bez izdvajanja ijednog naroda, a sa poštivanjem historije, identiteta, jezika i vjere svih naroda kroz inkluzivan jedinstveni nastavni plan i program. Čini se da je upravo ovo posljednje rješenje najviše u duhu pluralističkog društva, kakvo je bosanskohercegovačko. Na taj način, kulturni i historijski identitet svih konstitutivnih naroda mogao bi biti zaštićen, bez diskriminacije ijedne kategorije.

9. Zaključak

Donošenje nastavnog plana i programa koji ne predviđa niti adekvatno uvažava nacionalnu grupu predmeta za manjinski konstitutivni narod, uprkos tome što zakon na kojem je takav plan i program utemeljen proklamira načelo zabrane diskriminacije, predstavlja kršenje prava na obrazovanje. Kroz neregulaciju tamo gdje je regulacija neophodna, djeci iz reda konstitutivnih naroda onemogućeno je školovanje i obrazovanje koje će i suštinski, ne samo normativno, poštovati jezik, kulturu i identitet učenika. Okolnost da relevantni pravni akti izričito predviđaju obavezu uspostavljanja nacionalne grupe predmeta za nacionalne manjine ukazuje na svjesno izbjegavanje reguliranja istog prava za konstitutivne narode, uprkos proklamiranom ustavnom načelu kolektivne jednakosti na teritoriji cijele BiH. Provedeni test diskriminacije pokazao je da analizirani akti ne sadrže norme/pravila/rješenja kojim bi se detaljno propisali mehanizmi i uslovi pod kojima bi se manje zastupljenim konstitutivnim narodima osigurala sistemska mogućnost da imaju obrazovanje i nastavu u skladu sa svojim uvjerenjima. Takvim rješenjima očigledno je ustanovljen različit položaj konstitutivnih naroda u obrazovnom procesu. Zbog toga je bilo važno provesti do kraja test diskriminacije kako bi se utvrdilo da navedeno, naizgled neutralno, a faktički diskriminatorno

⁴⁶ Ibid, str. 313.

postupanje (indirektna diskriminacija) nema svoje opravdanje u određenom legitimnom cilju, zbog čega bi se, kao diskriminatorna praksa, trebalo ukinuti.

Postoji više mogućih rješenja za ovakvu situaciju, od uvođenja tzv. nacionalne grupe predmeta za svaki od konstitutivnih naroda, što je opcija koja daje najviše garancija da pravo na obrazovanje u skladu sa vlastitim uvjerenjima neće biti narušeno, do kreiranja i dosljednog provođenja jedinstvenog nastavnog plana i programa baziranog na zajedničkoj jezgri predmeta, a koji bi, u duhu pluralističkog društva, omogućio ne samo korištenje, nego i izučavanje vlastitog jezika, obrađivanje integriranih tema historije, kulture, vjeronauke/etike svih konstitutivnih naroda, ali i svih drugih (manjinskih) naroda. Kreiranje multikulturalnog, pluralističkog nastavnog plana i programa nije jednostavan zadatak, pri čemu izazov ne leži samo u kreiranju plana, nego i u njegovoj implementaciji, jer on može biti podesan za faktičke zloupotrebe. Ipak, ovakvo kompromisno rješenje može najviše doprinijeti međusobnoj toleranciji i razumijevanju, razvoju svijesti o vrijednostima pluralizma i podstaći prihvatanje različitosti u pluralističkom društvu.

Nevezano od rezultata provedenog testa diskriminacije, dodatnu zaštitu za manjinske kolektivitete moguće je pružiti putem prava nacionalnih manjina ukoliko se prihvati stav da i konstitutivni narodi mogu uživati prava nacionalnih manjina u tzv. manjinskim situacijama, kao što je sugerirano u relevantnim međunarodnim dokumentima koji uređuju prava nacionalnih manjina. Konačni rezultat bio bi isti: mogućnost izučavanja nacionalne grupe predmeta za djecu iz sva tri konstitutivna naroda, bez obzira na brojčano stanje u konkretnom entitetu, odnosno kantonu.

Naslov:

Pravo na obrazovanje bez diskriminacije: slučaj
"Vrbanjci"

Izdavač:

Analitika – Centar za društvena istraživanja

Godina: 2017.

© Analitika – Centar za društvena istraživanja,
sva prava pridržana

Adresa izdavača:

Hamdije Kreševljakovića 50, 71000 Sarajevo, BiH
info@analitika.ba
www.analitika.ba

Lektura:

Amela Šehović

Korektura:

Sanela Hrlović

Dizajn publikacije:

Branka Ilić

DTP:

Jasmin Leventić

O AUTORICI

Dženana Radončić pohađa doktorski studij na Pravnom fakultetu Univerziteta u Zenici, na Katedri za građansko pravo. Na istom fakultetu je magistrirala 2014. godine uspješno odbranivši magistarski rad na temu "Međunarodna nadležnost u sporovima povodom patenta prema Pravu Evropske unije i Bosne i Hercegovine". Od 2010. godine je aktivna članica NVO "Centar za pravnu pomoć ženama Zenica", u okviru koje je angažirana kao pravna analitičarka na projektima monitoringa pravosudnih institucija, te kao saradnica na projektima koji se bave antidiskriminacijskim temama. Autorica je nekoliko analitičkih izvještaja na temelju praćenja sudskih postupaka u predmetima rodno zasnovanog nasilja u Federaciji BiH. Od 2010. godine je zaposlena kao asistentica na Pravnom fakultetu u Zenici na Katedri za građansko pravo, a od 2014. godine kao viša asistentica na istoj katedri, gdje izvodi vježbe na predmetima Građansko procesno pravo i Međunarodno privatno pravo. Od zasnivanja radnog odnosa na Pravnom fakultetu obavlja funkciju izvršne urednice časopisa "Anali Pravnog fakulteta u Zenici".

Ova publikacija je objavljena uz podršku američkog naroda preko Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Autorica ove publikacije je odgovorna za njen sadržaj i stavovi koji su u njoj izneseni ne odražavaju stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država, niti Fonda otvoreno društvo BiH i Analitike – Centra za društvena istraživanja.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Komentar je objavljen u okviru projekta "Jednakost za sve: Koalicija organizacija civilnog društva protiv diskriminacije", koji u partnerstvu implementiraju Mediacentar Sarajevo, Analitika – Centar za društvena istraživanja, Prava za sve i Vaša prava BiH. Projekat finansiraju USAID i Fond otvoreno društvo BiH.

**PRAVA
ZASVE**

VAŠA PRAVA BiH
Legal Aid Network

ANALITIKA
Centar za društvena istraživanja

Analitika – Centar za društvena istraživanja je nezavisna, neprofitna, nevladina organizacija koja se bavi istraživanjem i razvojem javnih politika u širem smislu. Misija Analitike je da na osnovu kvalitetnih istraživanja i odgovarajuće ekspertize ponudi relevantne, inovativne i praktične preporuke usmjerene na promoviranje inkluzivnih i boljih javnih politika, kao i na sveukupno unapređenje procesa njihovog donošenja.

www.analitika.ba